

การถอดองค์ความรู้ของเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่

เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลผลิตมะพร้าวด้วยการจัดการสวนที่ดี และแปรรูปเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น

ชื่อ นางกัณตา คณขันธ์
อายุ 58 ปี
เกิดวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2501
หมายเลขบัตร 3-7703-00343-10-6
ที่อยู่ 71/3 หมู่ 5 ต.เขาล้าน อ.ทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์
โทรศัพท์ 08-2866-4704

ความเป็นมา

นางกัณตา คณขันธ์ เกิดในครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว หลังจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำงานเป็นลูกจ้างสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นเวลา 10 ปี เนื่องจากรายได้น้อยจึงขอลาออกมาประกอบอาชีพทำสวนของตนเองในระยะแรกประสบความสำเร็จจากการปลูกต้นโกโก้แซมในสวนมะพร้าวเพื่อเสริมรายได้ จนได้รับประกาศเกียรติคุณเป็นเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพทำสวน ในปี 2539/40 จากสำนักงานเกษตรจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งการปลูกโกโก้ในครั้งนั้นสร้างรายได้ดีเนื่องจากปลูกเพียงครั้งเดียวสามารถเก็บผลผลิตได้นาน 30-40 ปีขึ้นไป ด้วยการตัดแต่งกิ่งแบบกลับหน่อกลับสดในปัจจุบันได้ปลูกมะพร้าวพันธุ์ชุมพร 2 แทน ซึ่งเป็นมะพร้าวพันธุ์แนะนำและรับรองโดยกรมวิชาการเกษตร ให้ผลดก มีอายุการตกผลเร็ว และปลูกได้มากต้นในพื้นที่ที่เท่ากันสามารถสร้างรายได้เสริมด้วยการผลิตเป็นน้ำตาลสดหรือน้ำตาลมะพร้าวได้ นอกจากนี้ยังปลูกไม้แซมในสวนมะพร้าว เช่น ไม้กฤษณา มังคุด ทุเรียน ถั่วลิสง เหลียง พริกไทย กระชาย ฯลฯ และมีการวางแผนการปลูกในระบบมะพร้าวอินทรีย์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตที่ได้ให้สูงขึ้น

ในปี พ.ศ.2552 เกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าวในอำเภอทับสะแกประสบกับปัญหาราคามะพร้าวตกต่ำ จึงริเริ่มการเพิ่มมูลค่าผลผลิตมะพร้าวที่ได้ ด้วยการแปรรูปทำเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นบริสุทธิ์และผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากน้ำมันมะพร้าว เช่น สบู่ แชมพู ครีมนวดผม และครีมบำรุงผิว เป็นต้น ภายใต้เครื่องหมายการค้าของตนเอง (นาฬิกา) ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันของคนในชุมชนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปน้ำมันมะพร้าวบ้านห้วยเจริญ

องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ และงานที่ภาคภูมิใจ

อำเภอทับสะแกเป็นแหล่งปลูกมะพร้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย มีสวนมะพร้าวอยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นมะพร้าวแก่ที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยวขาดการจัดการสวนที่ดีและประสบปัญหาการแพร่ระบาดของแมลงศัตรูมะพร้าว ทำให้ผลผลิตที่ได้ค่อนข้างต่ำ และได้รับผลตอบแทนน้อยเนื่องจากเน้นขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง และไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง จึงไม่สามารถต่อรองราคาได้ นางกัณตา คณขันธ์ จึงมีแนวคิดในการพัฒนาสวนมะพร้าวของตนเองโดย

1. ปลูกพืชแซมหรือพืชร่วมในสวนมะพร้าวทั้งไม้เศรษฐกิจ (ไม้กฤษณา), ไม้ผล (มังคุด, ทุเรียน, แก้ว, กล้วยไม้กินได้ (เหลียง, กระจ่าง, พริกไทย) เพื่อหารายได้เสริมเข้าสู่ครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมช่วยลดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูมะพร้าว เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงจึงมีแมลงหลากหลายชนิดมาอาศัยอยู่รวมทั้งแมลงศัตรูธรรมชาติที่จะคอยควบคุมแมลงศัตรูพืชให้คล้ายคลึงกับในธรรมชาติ

2. อนุรักษ์แมลงที่มีประโยชน์ด้วยการไม่ใช้สารเคมี ทั้งสารควบคุมวัชพืช และสารป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช ทำให้พื้นที่ในสวนมะพร้าวไม่มีสารพิษปนเปื้อนหรือตกค้าง

3. ทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพที่ได้จากเศษวัสดุที่เหลือ (เช่น กล้วย มะพร้าว) นำไปใช้ภายในสวนแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และมีการปลูกพืชบำรุงดิน เช่น พืชตระกูลถั่ว ปอเทืองร่วมด้วยเพื่อลดต้นทุนการผลิต

4. ใช้เศษวัสดุเหลือใช้อื่นๆ เช่น ทางมะพร้าว นำไปคลุมโคนต้นมะพร้าว (คลุมหน้าดิน) ในการเผาทำลาย เพื่อเก็บรักษาความชื้น ธาตุอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของดิน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมวัชพืชที่ไม่ต้องการให้มีปริมาณน้อยลงอีกด้วย

พืชเศรษฐกิจหลักที่ปลูกในสวนแห่งนี้ยังคงเป็นมะพร้าวพันธุ์พื้นเมือง เนื่องจากมีความเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ปลูกของอำเภอทับสะแกมากที่สุด มีความทนทานต่อโรคและแมลงมากกว่ามะพร้าวสายพันธุ์อื่น ทำการคัดเลือกสายพันธุ์มะพร้าวโดยพิจารณาจากลักษณะมะพร้าวพื้นเมืองที่ดี มีผลดก เปลือกบาง ผลทรงกลมแป้นเนื้อมะพร้าวหนา ให้เปอร์เซ็นต์น้ำมันสูง ลักษณะอื่นๆ เช่น ต้นเตี้ย ปล้องถี่ ลำต้นตั้งตรง ทางใบสั้น ก้านใหญ่ พุ่มทรงกลม ให้ร่มเงา ผลสม่ำเสมอทั้งทลาย ตกผลเร็ว

ในช่วงที่ราคามะพร้าวตกต่ำ ได้ทำการเพิ่มมูลค่าผลผลิตมะพร้าวที่ได้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับความใส่ใจในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และทดลองสร้างผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง จนเกิดเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นที่มีสีใส กลิ่นหอมอ่อนๆ มีคุณสมบัติประโยชน์นานัปการ เป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค บำรุงผิวและความงาม

วิธีการผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น

1. นำเนื้อมะพร้าวมาคั้นด้วยน้ำอุ่น (อัตราส่วน 1:1) ให้ได้น้ำกะทิแล้วกรองด้วยกระชอนหรือผ้าขาวบางนำกะทิที่ได้ใส่ภาชนะ ปิดฝาตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิปกติ หัวกะทิจะค่อยๆ ลอยขึ้น ประมาณ 12 ชั่วโมง จะมองเห็นเป็น 5 ชั้น (ในภาชนะใส) ได้แก่

- 1). ครีมผ้าบางๆ
- 2). น้ำมันมะพร้าวใส
- 3). ครีมกะทิที่ไม่เป็นน้ำมัน
- 4). น้ำหนัก
- 5). ตะกอน

2. ตักน้ำมันมะพร้าวใส่ (ขั้นที่ 2) มากกรองในกระชอนหรือตะแกรงที่วางด้วยผ้าขาวบางลงไปมาอย่างน้อย 8 ชั้น (เพื่อให้ได้น้ำมันใสไม่มีตะกอน) หรือกระดาษชนิดกรองน้ำมัน รอน้ำมันหยดลงภาชนะจนหมด ส่วนน้ำมันก้นและตะกอน (ขั้นที่ 4 และ 5) ให้ทำปู้ย

3. นำน้ำมันที่กรองได้วางบนตะแกรงบนหม้อต้มน้ำเดือดเพื่อระเหยน้ำ (หากไม่ระเหยน้ำ น้ำมันจะเหม็นหืนและเกิดเชื้อรา) ใช้ช้อนช่วยคนจนกระทั่งไม่มีฟองอากาศ น้ำมันที่ระเหยน้ำแล้วสามารถใช้ได้ทันที หรือตั้งทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน จึงค่อยนำมาบรรจุขวดเพื่อจัดจำหน่าย สามารถเก็บไว้ได้นานมากกว่า 1 ปี

น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นที่ได้สามารถจำหน่ายในราคาที่สูงกว่า ให้ผลตอบแทนเฉลี่ยต่อผลมากกว่าการจำหน่ายเป็นผลสดถึง 2 เท่า (ดังในตารางเปรียบเทียบ) อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในช่วงแรกประสบปัญหาด้านการตลาด แต่ได้มีการประชาสัมพันธ์และแนะนำ ผลิตร้านตัวอย่างต่อเนื่องตามงานแสดงสินค้าต่างๆ และหาตลาดตามต่างจังหวัดเพื่อเพิ่มพื้นที่จำหน่ายสินค้าให้กว้างขึ้น จนเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภค นับเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาราคาผลผลิตมะพร้าวตกต่ำในขณะนั้น

ตารางเปรียบเทียบการจำหน่ายผลผลิตมะพร้าว

ผลมะพร้าวสด		มะพร้าวขาว		น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น	
จำนวน	110 ผล	จำนวน	110 ผล	จำนวน	110 ผล
ราคาผลละ	15 บาท	ได้น้ำมัน	67 กก.	ได้น้ำมัน	14 ลิตร
รวมเป็นเงิน	1,500 บาท*	ราคา กก. ละ	28 บาท	จำหน่ายลิตรละ	450 บาท
		รวมเป็นเงิน	1,876 บาท	รวมเป็นเงิน	6,300 บาท
ค่าใช้จ่ายในการแปรรูป	- บาท	ค่าปอก/กะเทาะ	88 บาท	ค่าปอก/กะเทาะ	88 บาท
		ค่าผิวมะพร้าว	168 บาท	ค่าใช้จ่ายในการผลิต	2,940 บาท
รายรับรวม	1,500 บาท	รายรับรวม	1,620 บาท	รายรับรวม	3,272 บาท
เฉลี่ยต่อผล	13.64 บาท	เฉลี่ยต่อผล	14.73 บาท	เฉลี่ยต่อผล	29.75 บาท

* จำหน่ายมะพร้าว 100 ผล แถม 10 ผล

สิ่งที่ภาคภูมิใจ คือ การได้เป็นเจ้าของกิจการหรือธุรกิจของตนเอง ตั้งแต่เริ่มปลูกไปจนถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการตลาด จนสามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตและกำหนดราคาสินค้าได้เองโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเป็นแบบอย่างที่ดีของการปลูกมะพร้าวในระบบวนเกษตร

นางกัณดา คนายัน ได้จัดทำแปลงสาธิตการปลูกมะพร้าวอินทรีย์ในรูปแบบวนเกษตร และแปรรูปผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่ หรือในชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งบุคคลภายนอกที่สนใจเข้าศึกษาดูงาน และทำหน้าที่เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆ อีกด้วย

เดิมชาวสวนมะพร้าวของอำเภอทับสะแกจะปลูกมะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักเพียงชนิดเดียว แต่ใน ปัจจุบันมีการนำไม้ผล หรือพืชไร่อื่นๆ มาปลูกร่วมกันมากขึ้น ช่วยเพิ่มรายได้ ลดความเสี่ยงเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำและสร้างสมดุลในระบบนิเวศน์ เป็นที่อยู่อาศัยของแมลงศัตรูธรรมชาติ (ตัวห้ำ, ตัวเบียน) ลดการระบาดของแมลงศัตรูมะพร้าวได้

สรุปองค์ความรู้ที่ใช้

การผลิต

มีการใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการคัดเลือกมะพร้าวพันธุ์พื้นเมืองพันธุ์ดี ปลูกใน พื้นที่ด้วยระบบอินทรีย์/วนเกษตร เพื่อผลิตมะพร้าวปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง ภายในสวนมะพร้าวมีการปลูกพืชแซม/ร่วม เพื่อส่งเสริมระบบนิเวศน์ที่ดีภายในแปลง มีการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และการปลูกพืชบำรุงดินเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มธาตุอาหาร และปรับโครงสร้างของดิน

การเพิ่มมูลค่าผลผลิต

เพิ่มมูลค่าผลผลิตมะพร้าวด้วยการแปรรูปเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นและที่ได้จากน้ำมันมะพร้าว

การตลาด

มีการรวมกลุ่มและจำหน่ายผลผลิตให้แก่กับคนในชุมชน รวมทั้งผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงานในศูนย์เรียนรู้ มีการประชาสัมพันธ์ แนะนำผลผลิตอันดีของตนตามงานต่างๆ จนเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภค

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ สามารถสำเร็จลุล่วงได้ เกิดจากปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) การอนุรักษ์สายพันธุ์มะพร้าวพื้นเมือง ซึ่งเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในการปลูก
- 2) การใช้พื้นที่ปลูกอย่างคุ้มค่า
- 3) การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีความต้องการในทิศทางเดียวกัน ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการร่วมกันเห็นผลชัดเจน สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตที่ได้
- 4) การวางแผนในเรื่องการผลิต และการตลาด
- 5) การควบคุมคุณภาพของผลผลิตอันดีให้คงที่ สามารถตรวจสอบได้
- 6) การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และถ่ายทอดความรู้การทำงานน้ำมันมะพร้าว

แนวคิดในการทำงาน

“ทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูกหลาน”

หลักคิดในการประกอบอาชีพการเกษตร

“จะพัฒนาใครต้องพัฒนาที่ตัวเองก่อน”

“ตัวเราได้รับที่ดินทำการเกษตรมาจากพ่อแม่ที่สร้างพื้นฐานเป็นสวนมะพร้าวที่สามารถเก็บผลผลิตได้แล้วเป็นต้นทุนเบื้องต้น ตัวเรามาพัฒนาเพิ่มเติม”

“ถ้าวันนี้ไม่ต้องการให้ลูกหลานขายที่ดินเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในเมือง จงทำตามอย่างที่เราทำสืบทอดไว้ให้ลูกหลาน ความสุขหรือความทุกข์อยู่ที่ตัวเราทำ แม้มีพื้นดินเพียงน้อยนิด ถ้ารู้จักใช้ให้คุ้มค่าก็สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอได้ ด้วยการจัดระบบให้ดี มีการวางแผนเรื่องแหล่งน้ำ การปลูกพืช การตลาด การใช้จ่าย การเก็บผลผลิต เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

ที่มาของข้อมูล

ชื่อ-นามสกุล	นายปณิธิ ผลบังเกิด
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
สังกัด	สำนักงานเกษตรอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

